

stichting orgelkring "hendrik niehoff"

gevestigd te 's-hertogenbosch

Programma van het concert in de Sint-Janskathedraal te 's-Hertogenbosch op dinsdag 10 oktober 2023 om 20:00u door **Ben van Oosten**.

Ben van Oosten, geboren in 1955 te Den Haag, studeerde orgel en piano aan het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam en vervolgens in Parijs. Op 11-jarige leeftijd kreeg hij zijn eerste aanstelling als kerkorganist en vier jaar later debuteerde hij als concertorganist in zijn geboorteplaats. Sindsdien treedt hij met groot succes op in de belangrijkste orgelcentra over de gehele wereld. Ben van Oosten is een veelgevraagd docent bij internationale academies en jurylid bij de belangrijkste internationale orgelconcoursen.

Van 1994 tot 2021 was hij als hoofdvakleraar orgel verbonden aan Codarts (Rotterdams Conservatorium). Zijn opzienbarende cd-opnamen van het Franse symfonische orgelrepertoire werden met talrijke internationale prijzen onderscheiden. Van zijn hand verscheen in 1997 bovendien een omvangrijke biografie over Charles-Marie Widor.

Vanwege zijn grote verdiensten als internationaal concertorganist ontving Ben van Oosten verschillende onderscheidingen, o.a. Chevalier (1998) en Officier (2011) dans l'Ordre des Arts et des Lettres, Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en de Stadspenning van Den Haag. Sinds 1990 is Ben van Oosten organist van de Grote Kerk te Den Haag en aldaar artistiek leider van het jaarlijkse "Internationaal Orgelfestival".

Programma

Praeludium in d kl.t.	Johann Pachelbel	1653 - 1706
Partita "Freu dich sehr, o meine Seele"	Georg Böhm	1661 - 1733
Sonate nr. 2 "O Filii" in e kl.t. - Prélude (Allegro non troppo) - Cantabile (Andante) - Fuga (Allegro con fuoco)	Jacques-Nicolas Lemmens	1823 - 1881
Regina cœli, op. 64	Marcel Dupré	1886 - 1971
Phantasie über den Choral "Wachet auf, ruft uns die Stimme", op. 52/2	Max Reger	1873 - 1916

Toelichting

In het programma wordt aan twee componistenjubilea aandacht geschonken: Jacques-Nicolas Lemmens (200 jaar geleden geboren) en Max Reger (150 jaar geleden geboren).

Praeludium in d kl.t. – Johann Pachelbel (1653-1706)

De orgelcomposities van de in Nürnberg geboren Johann Pachelbel vertonen invloeden van Midden- en Zuid-Duitse tradities. Na een driejarige studie in Wenen vestigde Pachelbel zich in Thüringen. In 1677 werd hij hoforganist in Eisenach en een jaar later volgde zijn aanstelling als organist van de Predigerkirche in Erfurt. Van 1695 tot aan zijn dood was hij werkzaam aan de Sebalduskirche in zijn geboorteplaats Nürnberg.

Pachelbel was bevriend met de familie Bach en gaf muziekles aan Johann Christoph Bach, die op zijn beurt de eerste leraar van zijn beroemde jongere broer Johann Sebastian zou worden. In de vroege orgelwerken van J.S. Bach zijn duidelijk invloeden van de Pachelbel-school te bespeuren. Naast vocale werken componeerde Pachelbel hoofdzakelijk muziek voor toetsinstrumenten (vrije werken en koraalbewerkingen). Het Praeludium in d kl.t. wordt gekenmerkt door verschillende schrijfstijlen: pedaalsoli en imitatorisch passagespel in Noord-Duitse stijl, briljante arpeggio's, rustige motieven in sequensmatige behandeling en effectvolle akkoordopeenvolgingen.

Partita “Freu dich sehr, o meine Seele” – Georg Böhm (1661-1733)

De eerste 30 jaar van zijn leven bracht Georg Böhm door in Thüringen. Over zijn muzikale opleiding is vrijwel niets bekend. Vermoedelijk studeerde hij bij Johann Pachelbel en Johann Adam Reincken. Van 1698 tot aan zijn dood was hij organist aan de St. Johanneskirche in Lüneburg. In zijn orgelwerken ligt het zwaartepunt op de koraalbewerking, waarbij hij van grote betekenis is geweest voor met name de ontwikkeling van de koraalpartita. Bovendien heeft hij een grote invloed gehad op de jonge J.S. Bach. De partita “Freu dich sehr, o meine Seele” bestaat uit 12 variaties, waarvan het merendeel vanwege de manualiter uitvoering, bepaalde versieringen en de toepassing van de Franse “style luthé” voor het klavecimbel lijken te zijn bedoeld, hetgeen een uitvoering op het orgel echter geenszins uitsluit. Vanavond kunt u uit deze partita een selectie van 7 variaties beluisteren.

Sonate nr. 2 “O Filii” in e kl.t. – Jacques-Nicolas Lemmens (1823-1881)

De Belgische organist en componist Jacques-Nicolas Lemmens was een sleutelfiguur in het ontstaan van de beroemde 19e eeuwse Franse orgelschool. Door zijn concerten, onderricht en publicaties legde Lemmens de basis voor een reformatie van de in verval geraakte Belgische en Franse orgelkunst.

Lemmens was bevriend met de orgelbouwer Aristide Cavallé-Coll, die talentvolle jonge organisten als Alexandre Guilmant en Charles-Marie Widor naar Brussel stuurde om door Lemmens volgens de klassieke Duitse orgeltraditie te worden onderricht. De strenge technische principes van Lemmens' orgelmethode zijn in Frankrijk tot op heden werkzaam.

Naast talrijke kleinere werken componeerde Lemmens voor orgel drie sonates (resp. getiteld “Pontificale”, “O Filii” en “Pascale”), die in 1874 werden gepubliceerd. Deze werken tonen een synthese van klassieke traditie en romantische expressie. Bovendien vindt Lemmens' interesse voor het gregoriaans in deze sonates zijn weerslag.

Regina cœli, op. 64 – Marcel Dupré (1886-1971)

Deze meditatie over de Maria-antifoon voor de Paastijd “Regina cœli, laetare, alleluia” uit 1969 is de laatste liturgische orgelcompositie van de toen 83-jarige Marcel Dupré. In een rustig vloeiende achtstenbeweging klinkt het thema van de antifoon in een vierstemmige zetting. Het ingetogen

karakter, de verfijnde harmonische klanktaal en de zachte strijkerregistratie geven de muziek een sfeer van stil vertrouwen en maken het werk tot één van de ontroerendste miniatuurstukken van de componist.

Phantasie über den Choral “Wachet auf, ruft uns die Stimme” – Max Reger (1873-1916)

In de jaren 1898-1900 componeerde Max Reger zeven grote koraalfantasieën voor orgel, waarvan de laatste drie als opus 52 in september 1900 in slechts tien dagen werden voltooid. Het betreft hier de fantasieën over de koralen “Alle Menschen müssen sterben” (op. 52 nr. 1), “Wachet auf, ruft uns die Stimme” (op. 52 nr. 2) en “Halleluja! Gott zu loben, bleibe meine Seelenfreud” (op. 52 nr. 3).

Het koraal “Wachet auf, ruft uns die Stimme” van Philipp Nicolai (1566-1608) behoort tot de mooiste en meest geliefde kerkliederen aller tijden. In zijn koraalfantasie over “Wachet auf” (opgedragen aan zijn vriend en favoriete interpreet Karl Straube) nam Reger niet alleen de koraalfantasieën van Bach en Buxtehude als voorbeeld, maar oriënteerde hij zich ook op de nieuwste muziek van zijn tijd: de symfonische gedichten van Richard Strauss. Bij Reger zien we dan ook dat de tekst van het koraal het uitgangspunt wordt van een programmatisch werk: de afgedrukte tekst van het koraal kan men daadwerkelijk strofe voor strofe volgen in de partituur.

Het werk begint met een duistere introductie (Grave assai). In de “sehr dunkle Registrierung” wordt op suggestieve wijze de komst van de bruidegom in de nacht uitgebeeld (naar het bijbelverhaal van de vijf dwaze en vijf wijze maagden). Nadat de nachtelijke stilte tweemaal door korte apocalyptische klankuitbarstingen is onderbroken, verschijnt de eerste strofe van het koraalthema in een “sehr lichte Registrierung”. De versregels worden steeds door korte donkere tussenspelen onderbroken – de “hemelse heerlijkheid” tekent zich af tegen de “aardse duisternis”. Karl Straube schreef hierover: “de inleiding op Wachet auf omschreef Max Reger als het ‘kerkhof’ en de koraalmelodie is de stem van een engel, de doden worden geleidelijk gewekt; [de gepuncteerde ritmes] Dis-E-Dis in het pedaal schilderen symbolisch, hoe zij zich in de graven bewegen. Dit is de muzikale duiding die mijn vriend [Reger] mij heeft gegeven.”

In de tweede strofe (“Zion hört die Wächter singen”) wordt het klankbeeld geleidelijk steeds intenser en helderder. Nadat in een spannende ontwikkeling de muziek naar een machtige climax is gevoerd, volgt in een expressief Adagio een mystieke schildering van het avondmaal waarvan de tekst spreekt.

Het slotdeel is een uitgebreide fuga, waarvan het levendige thema uiteindelijk wordt vergezeld door de derde strofe van het koraal (“Gloria sei dir gesungen”), die afwisselend door handen en voeten wordt gespeeld en waarmee het werk naar een grandioze apotheose wordt gevoerd.

Ben van Oosten